

32.

Minden élők pedig rólam tanuságot
 S példából oly hasznos serkentést vegyenek,
 Hogy kövessék itten híven a jóságot
 S így az Urtól ők is jutalmat nyerjenek,
 S befogadtassanak mennyek országába,
 Az idvezülteknek szent társaságába. Ámen.

Közli: PAYR SÁNDOR,
 theologiai akadémiai tanár.

EGYKORÚ EPITAPHIUMOK BALASSA BÁLINTRA ÉS FERENCZRE.

Rimay János verseinek, melyeket barátjának, Balassa Bálintnak halálára írt (Balassa Balintnac Eztergam ala valo keszületi. Egyetlen példánya az Akadémia könyvtárában Régi Magy. Írók Qu 39 jelzettel), egykorú latin pendantja azon verssorozat, melynek érdekesebb darabjait alább közöljük. Rimay ez egyetlen maga kiadta verseit, úgy látszik, magának Balassa Bálintnak kérésére írta (V. ö. báró Radvánszky Béla: Balassa és Rimay barátsága. *Budapesti Szemle* 1904, 119. köt. 44. l.). Ezt a nyomtatványt követte 1600 körül a Balassa Testvérek Apológiája, a melyben Bálint mellett a tatárok ellen elesett Balassa Ferenczet is dicsőíti. (Rimay János munkái. A Radvánszky és sajkókazai codexek szövege szerint kiadja báró Radvánszky Béla. Budapest. A M. Tud. Akadémia kiadása. 1904. II 1.)

Az alább közölt versek ugyanezen alkalomra írt művek. A zay-ugróczi levéltár 19. számú codexében (Collectaneorum, Tristia, Utibilia et Necessaria, pro Exorcismo Melancholiac Materiam discurrendi subministrantium Tomus I^{us}-), a melyet többekkel a XVIII. század közepe táján állított s köttetett össze Lautsch Márton prédikátor (V. ö. Gragger Róbert: A zay-ugróczi verses német kodexről. 1910. Budapest. Megjelent a VIII. ker. közs. főreáliskola 1909—10. évi értesítőjében), található e versek. Egy Bártfán 1595-ben megjelent, de elveszett nyomtatványnak másolata ez, mely a két Balassát gyászolja. Bálint 1594. május 26. vagy 27-én halt meg Esztergom ostrománál kapott sebében; Ferenczet pedig, ki 1594. ápril 21-én Hatvan alatt csak megsebesült, Kassánál július havában ölték meg a tatárok, Thurzó Györgynek július 28-án kelt levele szerint.

E versezetek többeknek szerzeményei. Az elsőknek szerzője »Janus Balogus«, ugyanaz, a kinek latin verse ugyancsak 1595-ben jelent meg e nyomtatványban: *Elegiae duae. Altera M. Joannis Bocatii P. L. altera Joannis Balogi Bartfae 1595.* Másik ismeretes verse Baranyai Decsi Adagiáinak végén levő: *In Zoilum seu In Obtrectatorem linguae Hungaricae* című. Itt közölt verséből megtudjuk róla, hogy »Concionator Silvensis et Demetensis volt. Különös, hogy a humanista hízelgésektől túláradó versekben nem emlékszik meg Bálint költői működéséről, melyről a banális »carmen Apollo rogat«-on kívül nem is szól. Tudományát is csak odavetőleg említi szokott túlzásai közt (*Praestans ingenium eruditionem*). Annál több dicséretet halmoz vitézségére, mint a ki »Here-seos Turcae fraudes casses« s a kit a »hunnorum militum dolor« kísér sírjába. — A költő nevének vitás voltát nem dönti el sem az egyik, sem a másik részre: majd Balassy-nak, majd pedig Balassának írja s ez a körülmény ismét a mellett szól, hogy az előbbit előnévnek, az utóbbit családnévnek kell tekintenünk.

EPITAPHIA

Generosorum et Magnificorum Dominum

Valentini et Francisci Balassa de Gyarmath, fratrum

Germanorum pie et gloriose pro fide xstiana in diversis modis
extinctorum gratitudinis ergo

a diversi conscripta.

Bartphae, David Gutgesel excudebat anno 1595.

Praefatio

elmondja kiválóságaikat, valamint Balassa Menyhért és János érdemeit. Következik egy distichonokban írt ajánlás »Generoso Dno Christophoro Darholcio« Janus Balogustól, utána ugyancsak distichonokban egy »Elegia seu Lamentatio et Quaerela Hungariae super interitu et funere fortissimi herois Francisci Balassa, scripta a Joanne Balog, concionatore Szilvensi et Demetensi«, melyben hosszadalmasan és humanista hízelgéssel mondja el a szerző az »alter Achilles«, a »Mars Balassa« elestén való keserűséget. Követi ezt ugyanoly hosszú

ELEGIA FORTITUDINIS

HUNGARIAM CONSOLANTIS AC ANIMANTIS

eodem Auctore.

Utána:

EPIGRAMMATA

Eodem Auctore.

Az első négy Balassa Ferenczről szól. Az ötödik :

Aliud

de fratre ipsius.

Diique, Deaeque simul caelo nova proelia miscent
 Certatim petit cuique *Balassa* valens
 Nosse velis qui sunt et quae sint accipe paucis
 Mercurius Mauors Pallas Apollo Venus.
 Mercurius linguam Mars ense Cypris amorem
 Ingenium Pallas, *carmen Apollo rogat.*
 Ille sciens vates bellator fortis amatus
 Sic hic et haec mihi sunt cuncta Minerva refert.
 Sum Dea belli potens sapiens sum sum quoque pulchra
 Nostra *Valentinus* castra *Balassa* colat.

Aliud

Miror eximium genus tuumque
 Praestans ingenium eruditionem
 Praeclaram bene fortitudinemque
 Notam militibusque pluribusque
 Et miror magis has quod ipse temnis
 Virtutes animique corporisque
 Mortem pro patria tua oppetendam
 Mirari sed ego repetente cesso
 Illas sic etenim facit perennes
 Immo plus modo quam vel ante vivis.

Utána: »De incerta morte Andrae Mudronits Teuto Lipchensis
 Paedagogi« szóió hosszú vers következík. Majd újra Balassa Bálintról:

Strophaeum VALENTINI BALASSY.

Heresaeos Turcae Martis Plutonis amoris
 Flagitium fraudes telum molimina casses
 Religione armis virtute labore fideque
 Euerti domui pressi vici separaui
 Namque caro quamvis vinxisset bruta incinctam
 Hunc tamen excelsi domui sermone Tonantis
 Ergo vides bello magnum quicumque Valentum
 Transtra velut curam vitae petitura fugan(tem?)
 Discas et sceleris manus aspergine parcas.

OCCUMBENDO VICTI.

Mors fecit et quotiens mortis nova spicula sentis
 Mortis ut occasus non violentus ovet
 Morte pro invicta tristi mors moesta ruina
 Victa notat casus maxima damna sui.

Exuncee (?) quoniam mortis mors praeda sarassa (?)
 Ad tutum tranat strange carente polum.
 Quare quem celebres viuum ornare triumphum
 Juxta pari stratum prospera laude beant.

HUNNORUM MILITUM DOLOR.

Pannonides Patrii luctus date Martis alumni
 Caede *Valentinum* turcica tela necant.
 Occidit armisono Bellonae divus honore
 Bello Scipiadas fulmina bina valens
 Castallis doctae perpotus Pallados undis
 Julius arte potens Hector et ense novus
 Occidit heus bellum cur Mars rapis impie Achillem
 Turcica quem Patriae gens inimica tremit.
 An quia falce metunt inimici numina Parcae
 Numina quae furias occulere fores.

Epitaphium.

En ego pro patria pugnans mea fata subivi
 A teneris belli grande secutus opus
 Occubui subito violenti turbine Martis
 Pro patriae tractans arma salute meae.
Balassius iacet hic fama super aethera notus
 Religione potens conditione Baro
 Quem sub *Strigonio* pignantem fortiter ense
 Atropos ad superas iussit abire domos.

Epitaphium

MAGNIFICI ET GENEROSI DOMINI D. VALENTINI
 BALASSA de GYARMATH in opugnatione
 Strigonii hostium globis prostati et pie in
 fide christiana defuncti anno 1594.

Belli fata VALENTINUM rapuere BALASSAM
 Qua jungunt socias Granus et Ister aquas
 Nam per utrumque femur dum promovet agme in hostem
 Sulphureo cannae fulmine tactus obit.
 Ille manum mortis Jani caput Herculis artus
 Cor Ithaci pondus gessit Abantiadis
 Ut vitae sic laus mortis quo notior esset
 Pro patrio voluit miles obire solo
 Ne trepida mortem bello delecta iuventus
 Conspicuos semper magna ruina facit.

Leonhardus Mocoschius Senior
 Ecclarum C. Lipt.

Epicidium

IN OBITUM MAGNIFICI ET LIBERI BARONIS DNI

D. VALENTINI BALASSY nuper apud Strigonium
pro patria defensione fortiter occumbentis

A studiosis Poëseos

Caesarei regiique collegii Thurotziensis Societatis Jesu
Lugubris apostrophe

MAGNIFICI ET LIBERI BARONIS DNI D. FRANCISCI BALASSY,

qua fratrem suum demortuum compellat, eiusque deflet interitum.

Quis mihi quis tete rapuit dulcissime Frater
Mutua quis rapit socialis vincula vitae
Quis decus Hungariae tenebris et nubibus atrae
Involvit noctis necis aut horrentibus umbris
Occulit o fera mors o mors crudelis et atrox
Iam cito quae rapuit dilectum funere fratrem
Lex mors tam variis iactatum casibus usque
Me miserum quocunque gradum vel lumina flecto
Ante oculos fratris mihi tristis oberrat imago
Cuius et exanguis spectacula tristia lethi
Exanimant pectus totas traducere noctes
Cogunt insomnes placidam turbante quietem.
O mors o fera mors, o mors crudelis et atrox
Quisnam adeo durus tua quem non spicula lethi
Permoveant quibus occubuit nunc gloria gentis
Hungaricae stirpisque decus spes alta nepotum
Te quoties Frater accolo suspiria ducens
Nil nisi flere iubet, lacrymasque ciere fluentes
Et gemitus cordis moestasque movere quaerelas
O quantum exoptat mea mens nunc ora tueri
Pallida quam dulces tecum miscere loquelas
Te quoties vocat et verbis compellat amicis
Sed responsa negas sunt muta silentia orcis.
Aspicio si forte meos digneris honore
Vultus blandidulos sed tu mihi claudis ocellos
Ac refugit solitos in me convertere vultus
Sola mihi superest, tua frater mortis imago
Quae gemitum et moesti magis auget corde dolorem
O mors o fera mors o mors crudelis et atrox.
Siccine fraterni potuisti stamina fati
Rumpere et optata filum profundere vitae
Insignem pietate virum belloque potentem
Hausisti immeritum Cumaeos vivere dignum
Annos quo vis miles erat truculentior horti
Pacificens victor qui victis parcere prudens
Noverat armatos quoque debellare tyrannos

Turcarum immanem pariterque arcere furorem
 Qui clam pro patria patriae succensus amore
 Fortiter oppugnat Turcos et castra lacessit
 Marte potens pietate gravis virtutibus auctus
 Occidit immeritus pietatis splendor avitae
 Factus et antiquae fidei defensor et ingens
 Patronus Phoebos Musis et Pallade clarus
 Sed quid longaeuo iuvat indulgere dolori
 Quid prosunt lacrymae gemitus respiria luctus
 Nec vitam revocare valent nec fata movere
 Cum tu syderea pater iam laetus in arce
 Inter coelicolas diuorum pace fruaris
 Cuius et insignis gestarum gloria rerum
 Immortalis eris florebis et incluta virtus
 Ac te BALASSY seri post secula nepotes
 Mirantes referent, repetent tua facta minores
 Vivet et aeternum terras post funere nomen.

Prosopopeia

MAGNIFICI ET LIBERI BARONIS DNI
 DNI VALENTINI BALASSY
 demortui qua fratrem de sua
 morte dolentem
 consolatur.

E vígasztalásnak szövege azonban, a mely, mint a halottas búcsúztatóknál szokásban volt, a mint Rimay versében is megvan, a halott szájába adja a szót, itt hiányzik. A másoló nem folytatta munkáját.

Közli: GRAGGER RÓBERT.

KEMÉNY-LEVELEK A NEMZETI MUSEUMBAN.

Néhány levelét közlöm itt báró Kemény Zsigmondnak a Nemzeti Museum kéziratárából. Az első levelet Kemény és Csengery közösen intézték Heckenast Gusztávhoz. Benne a Magyar Nép Könyve új folyamának a kiadásáról van szó. A Magyar Nép Könyve, melynek két első évfolyamát is Csengery és Kemény szerkesztették (1854—1855.), az 50-es években különös erővel lábrakapó ú. n. népirodalomnak legkomolyabb és legértékesebb vállalata volt. Az első helyen álló irat lehetett a szerződés, a mit a szerkesztők a kiadóval kötöttek és mint ilyen, érdekes adalékul szolgál 50-es évekbeli irodalmunk gazdasági viszonyaihoz.